På med pilen, Palle

Hvert år køber danske haveejere mere end 300.000 kubikmeter spagnum til deres haver, krukker og potter, men en nordjysk virksomhed er gået i front for at erstatte spagnum med pil

Haven
Lars Lund
- skriver om jord, planter og have - spørgsmål sendes til: l@rslund.dk

Af Lars Lund
redaktion@dnmh.dk

Hvis du er født senere end 1972 kender du nok ikke udtrykket "På med pilen Palle", mens den lidt ældre generation med et stort nostalgisk smil, vil nikke genkendende til udtrykket. På med pilen, kom til verden i forbindelse med et Tv-show i 72, og med selveste Otto Leisner som vært.

Seerne skulle via telefon og deres eget TV, guidede Ottos tavse og usynlige medvært, en tekniker med navnet Palle, til at styre en slags digital armbrøst med en pil, hen mod et æbletræ. På 40 sekunder skulle man så forsøge at ramme et æble. "Den gyldne pil", blev udsendelsen kaldt, og var en slags forløber for de små bip-bipspil, som alle børn i Danmark årene senere, havde med sig i baglommen.

I Tylstrup lidt nord for Aalborg, ligger virksomheden Ny Vraa. Her skyder man efter langt større mål, og dyrker både mål og pil. Hvert tredje år høster man også pilen. Det er nok en af landets største pileskove, i al fald i landet Nordjylland. Fem hundrede hektar med pil, er det blevet til.

Da brødrene Henrik og Anders Bach skulle overtage slægtsgården som tredje generation, havde man hidtil dyrket korn og kartofler, fortæller Anders med et sagligt, næsten undskyldende smil på læben, som om, det ikke var så spændende. Det var det heller ikke. Der var lidt for få udfordringer i bare at gøre det samme, som generationer havde gjort. I stedet kastede brødrene sig ud i at dyrke en lidt utraditionel form for foder, nemlig foder til en sulten skare bestående af milliarder af mikroorganismer, der for de flestes vedkommende gemmer sig i jorden.

Til dagligt vil vi nok kalde den slags foder for kompost og komposten kom fra pil.

-Vi ved nok alle, at kompost er godt for jorden, men måske ikke helt hvorfor, siger Anders Bach, der med stor entusiasme viser mig rundt på den økologiske farm, mellem bjerge af pilkompost.

Kompost indeholder meget lidt gødning i sig selv. Først når mikroorganismerne tygger planterne igennem, sker der noget, fortæller Anders. Når plantedelene er bearbejdet, tilføres jorden den eftertragtede humus, som gør jorden frugtbar. Det er med andre ord dyrene og svampe, der frigør gødningen. Det vil sige, at når du lægger plantedele på jorden, fodrer du dyr, fortæller Anders og håber jeg forstår, for han har aldrig læst mine haveartikler, så han tror nok jeg er sådan en, der ligger og klipper kanter med en neglesaks på min græsplæne.

Til hans store lettelse er jeg helt med, og jeg ved tilmed, at en enkelt håndfuld levende sprudlende jord, indeholder flere mikroorganismer, end der er mennesker på Jorden. Det vil sige mere end syv milliarder mikroorganisme er i gang med drøvtyggeriet.

Anders Bach er glad for at markens vækst både gavner biodiversiteten og kan bruges i kompost sammen med pil Foto: Grøn Kommunikation

Pil mod hovedpine

Når brødrene har kastet sig over at lave kompost af pil, skyldes det blandt andet, at pil indeholder stoffet salicin, der omdannes til salicylsyre. Salicylsyre bruger planter som et værn mod skadedyr og skadelige svampe. I medicinen bruges det for eksempel også som hovedpinemiddel. Alle planter indeholder lidt salicin, men pil især.

Det betyder, at når man komposterer det finthakkede pil, så indeholder det et naturligt beskyttelsesstof, der i sidste ende betyder, at man i modsætning til andet ren kompost (uden opblanding med jord) kan bruge pilekomposten til også at så frø i. Ja, man kan sågar lave plantesække af pilekompost.

Anders viser mig, nogle sække med sunde flotte tomater sat i jutesække med pilekompost. Man ved også, at hvis man dypper en stikling i salicylsyre, så slår stiklingen hurtigere rødder. Pil har altså nogle særlige egenskaber, der gavner de gode organismer og gavnlige svampe og dermed også de nye planters rodsystem. Der kan dog være nok så meget salicylsyre i jorden, for hvis ikke man ved lidt mere om jord, hjælper selv en god kompost ikke så meget.

Jord består af 20-30 procent luft, lige så meget vand, ca. 45 procent mineraler, og så er det, vi måske egentlig forstår ved jord, bare 5 procent organisk (plante) materiale. Det er med andre ord hele kombination af vand, luft samt materiale, der skal arbejdes med for at få den perfekte jord. Det vil sige, at hvis jorden mangler noget af de 20-30 procent luft, så er den ikke optimal. Det samme gælder for de øvrige komponenter. Denne regel gælder uanset om du dyrket i faste flade jordbede eller i højbede.

For at tilføre ilt gravede man i de såkaldte gamle dage haven. I landbruget pløjer man stadig jorden, fordi den køres fast af tunge maskiner. Når man graver eller pløjer, vender man op og ned på alt det liv, der er i jorden og slår et naturligt system i stykker. Den sag redder kunstgødningen så, men vi skal tilbage til naturens egen proces, mener Anders

Spagnum er snart yt

Stort set al den jord vi køber i dag er mere eller mindre omdannet spagnum. Spagnum er et formidabelt dyrkningsprodukt. Det lagrer meget vand, er luftigt, og så er det meget let at styre gødningsmængden, især når man anvender uorganisk gødning.

Problemet er, at spagnum ødelægger højmoser, der er tusinder af år om at blive opbygget. Højmoser er ud over deres naturmæssige landskabsværdig levested for mange smådyr.

Gennem hele Europa efterspørger forbrugerne mere økologi. Derfor satses der som aldrig før på at finde alternativer for spagnum. Et af produkterne er pilekomposten fra Ny Vraa.

- Virksomheden er godkendt som en økologisk virksomhed, og kan vi erstatte spagnum med pilekompost er vi rigtig langt, siger Anders. De foreløbige forsøg lavet i samarbejde med Århus Universitet og Teknologisk institut viser, at det kan lade sig gøre. I Ny Vraas blanding kommer man også kløver, særlige kvælstofholdige planter og græskompost i, som også dyrkes på de 500 hektar. Det giver i sig selv en høj biodiversitet på arealet.

Eftertragtet produkt

Produkterne var i første omgang tiltænkt gartnerierne, men nu kan private også bestille kompost i big bag. I haven gælder det, som Anders nævner, om at bevare de små mikroorganismer. Det gør man ved ikke at grave, og ved med jævne mellemrum at tilføre jorden organisk materiale, det der også kaldes et jorddække.

Jordorganismerne trækker så selv materialet ned i jorden, og omdanner det til god næring for planterne, og nogle af dem graver bogstavelig talt din have, ved at lave små luftporer, som vandet kan løbe ned i, og luften kan få plads i. Det er det, vi normalt kalder højbede. I dag skal det hedde no-dig, der betyder mindre arbejde, eller at lade jorden være i fred. Forståelsen af, hvad et højbed er, har blot ændret sig fra at være en mere naturlig måde at dyrke jorden på, til at være en mere praktisk måde. Folk fylder højbedet med jord, og glemmer så, at man egentlig skal fylde organisk materiale på, om ikke andet så i efteråret, og i mange højbede ender det med, at man dyrker på helt almindelig vis.

Anders er smittende begejstret for sit arbejde og føler med rette, han gør noget for både biodiversiteten og for naturen.

- I 2010 startede vi vores søsterselskab SALIXIN A/S hvor vi producerer og sælger økologisk pileekstrakt til kosmetik og kosttilskud og meget andet, fortæller han.

Produkterne sælges i dag igennem distributører i mere end 20 lande verden over. Selvfølgelig har brødrene også en internetbutik med salg af deres kompost i big bags, men også salg pilekurve, hegn og meget mere, fremstillet af pil. Der er ofte besøg af Haveselskabets medlemmer, hvor mange har fået en pose kompost med til egne forsøg og alle melder positivt tilbage siger Anders.

Jeg tager fra Ny Vraa med en god fornemmelse af, at her er noget der giver mening for et moderne landbrug. Jeg bliver dog også lidt misundelig over, at jeg ikke som Haveselskabets medlemmer får en pose kompost med hjem til test. Sikkert fordi Anders ved, jeg er på vej til nye eventyr i Sverige. Jeg må til Ny Vraa en anden dag, for især plantesække med pilekompost skal jeg simpelt hen prøve.

Du kan se mere på Ny Vraa hjemmeside nyvraa.dk og på deres facebookside

Og skulle du få lyst til at se udsendelsen "Den gyldne pil" er flere morsomme klip på YouTube, der viser, hvor hastigt verden forandrer sig. Ganske morsomt.

Der ligger store bjerge af pilkompost i laden, klar til gartnerier og havefolk Foto: Ny Vraa

Plantesækkene af jute er noget mere dekorative end de købte sække og handles fra Ny Vraas netbutik Foto: Grøn Kommunikation

Har man kun en altan kan man dyrke grøntsager i Ny Vraas sække med pilekompost. Foto: Ny Vraa

Sække med jord er næsten altid spagnum, men nu kommer et alternativt produkt lavet af pilekompost. Foto: Grøn Kommunikation

I Anders Bachs drivhus ses nogle af piletræets mange egenskaber. Pileflet i stole, pilekurve, flis i gangene og pilekompost i bedene Foto: Grøn Kommunikation

Piletrærne høstes, når de er tre år gamle, og i løbet af de næste tre år skyder nye pil frem, klar til brug til mange formål. Foto: Ny Vraa

Spagnum bruges mange steder i haverne, men nu ser det ud til at pilekompost kan erstatte næsten alt spagnum. Foto: Grøn Kommunikation

Hvert år skal jorden tilføres organsik materiale, for at få sunde grøntsager som disse rødbeder. Foto: Grøn Kommunikation